

Namen: Namen prispevka je predstaviti sodelovanje slovenskih splošnih knjižnic ob Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine v letih 2017–2019. Rezultati raziskave s poudarkom na Evropskem letu kulturne dediščine so podani z namenom aktivnejšega vključevanja in sodelovanja knjižnic na nekaterih območjih.

Metodologija/pristop: Raziskava je obsegala pregled literature za teoretska izhodišča ter programov prireditve in dejavnosti Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v letih 2017–2019, podkrepjeno z e-korespondenco kontaktnih oseb, odgovornih za koordinacijo prireditve. Izluščili smo relevantne podatke, jih zbrali, uredili in kvantitativno obdelali. Tabelarični in grafični prikazi nam podajajo analizo številskih podatkov.

Analiza rezultatov: Pridobljeni podatki kažejo, da je udeležba splošnih knjižnic po knjižničnih območjih različno zastopana. Število prireditve ni nujno premo sorazmerno z udeležbo. Pričakovali smo, da bo sodelovanje v tako obsežnem projektu, kot so Dnevi evropske kulturne dediščine, najplodnejše leta 2018. Le-to je bilo na osnovi evropske strategije kulturne dediščine za 21. stoletje razglašeno za leto kulturne dediščine. Rezultati raziskave kažejo drugače. Sodelovanje knjižnic z vrtci in šolami je zadovoljivo, a kazalo bi okrepiti skupne projekte z muzeji in arhivi.

Omejitve raziskave: Raziskava predstavlja pregled stanja v zadnjih treh letih in ne podaja podatkov o številu obiskovalcev. Kljub trudu in natančnosti ne moremo zagotoviti popolnih informacij o prireditvah in njihovem razvoju.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Raziskava je prvi tovrstni poskus analitičnega pregleda angažiranosti slovenskih splošnih knjižnic po knjižničnih območjih in na nacionalni ravni. Izsledki so pomembni za spodbujanje in iskanje priložnosti za splošne knjižnice v smislu pridobivanja novih uporabnikov, vpetosti v lokalno okolje, krepitve kulturnega prostora ter ohranjanja kulturne lokalne identitete.

Ključne besede: splošne knjižnice, Dnevi evropske kulturne dediščine, Teden kulturne dediščine, Evropsko leto kulturne dediščine, Slovenija

Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine v slovenskih splošnih knjižnicah 2017–2019

Milena Runko
Mestna knjižnica Izola
milena.runko@gmail.com

V Sloveniji že od leta 1991 zadnje dni v septembru in prve dni v oktobru obeležujemo Dneve evropske kulturne dediščine (v nadaljevanju DEKD) in Teden kulturne dediščine (v nadaljevanju TKD).

UVOD

DEKD je vseevropski projekt, ki poteka pod okriljem Sveta Evrope in Evropske unije in je kot tak v evropskem merilu v kulturi tudi najprepoznavnejši. Povezuje 50 držav podpisnic Evropske kulturne konvencije in na ogled privabi več kot 30 milijonov obiskovalcev po Evropi. V evropskem merilu smo med najaktivnejšimi državami, saj nas indeks 19,4 (število dogodkov na 100.000 prebivalcev) uvršča v v sam vrh (N. Gorenc, osebna komunikacija, 24. 4. 2018). TKD je tematsko in terminsko usklajen z DEKD, le da je namenjen specifičnemu ciljnemu občinstvu: predšolskim otrokom, osnovnošolcem in dijakom. TKD je nacionalni medresorski projekt z Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljevanju ZVKDS) kot nosilcem projekta. Program aktivnosti, ki je tematsko zasnovan, je dostopen na spletni strani ZVKDS: <http://www.zvkds.si/dekd> in v brošurah »Program prireditve in dejavnosti ...« DEKD in TKD za posamezno leto. K sodelovanju poleg šol in vrtcev spodbujajo tudi krajinske parke, društva, muzeje, galerije, arhive, knjižnice in posameznike, z

namenom da pripravijo posebne programe za ciljne skupine. S skupnimi projekti želijo združiti stroko in zainteresirano javnost v prepoznavanju, odkrivanju in širjenju pozitivnega odnosa do dediščine in varovanju le-te.

Evropski parlament je leto 2018 razglasil za leto kulturne dediščine. Nacionalni koordinator Evropskega leta kulturne dediščine (v nadaljevanju ELKD) je bilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. Z izbiro teme »Naša dediščina: kjer preteklost sreča prihodnost« se je ZVKDS pridružil skupni evropski temi in ELKD 2018.

Koordinatorica na ZVKDS N. Gorenc (osebna komunikacija, 24. 4. 2018) pravi, da so splošne knjižnice že dolgo prepoznane kot izjemno pomembni partnerji pri spodbujanju pozitivnega odnosa do kulturne dediščine. Ob idejah za raziskovanje in interpretacijo dediščine navaja spletni portal Kamra in Digitalno knjižnico Slovenije (dLib.si) kot zelo bogata in zanimiva vira. Domoznanska dejavnost postaja vedno bolj prepoznavna aktivnost splošnih knjižnic. »K napredku in prepoznavnosti

domoznanske dejavnosti so veliko pripomogli digitalizacija in spletni portali, ki omogočajo promocijo domoznanskih vsebin. Zato je potrebno nove načine dostopa izkoristiti ter si prizadevati, da bodo aktivno vključene vse splošne knjižnice.« (Bon idr., 2018, str. 112)

Vendar knjižnice poleg digitalne oblike virov, v katerih se kaže kulturna dediščina, ponujajo še veliko več. O izjemnem pomenu pisne kulturne dediščine za slovensko nacionalno identiteto in kulturo ter problematiki varstva le-te piše Kodrič - Dačić (2012, 2018). Avtorica pristojne institucije poziva k zakonski ureditvi tega področja. Brez ustreznih ukrepov so slovenske knjižnice prepuščene stihijskemu delovanju na področju varstva pisne kulturne dediščine. Obenem spodbuja strokovno sodelovanje z arhivi in muzeji ter tudi sodelovanje med knjižnicami samimi.

V novi perspektivi, ki je že davno presegla zgolj izposojno gradiva in splošne knjižnice spodbuja k delovanju »navzven«, svoje poslanstvo vidijo tudi v skrbi za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine. Splošne knjižnice so središča številnih dejavnosti. S prireditvami, razstavami, delavnicami, srečanji ... poleg rednih dejavnosti svojim uporabnikom in širše na ta način nudijo prenos različnih znanj in spretnosti. Obenem se vzpostavlja interakcija s skupnostjo in sodelujočimi institucijami, krepi se medgeneracijsko sodelovanje in ohranja naša kulturna dediščina. Ohranjanje kulturnega izročila, ki se prenaša iz roda v rod, je še posebej pomembno.

METODOLOGIJA/PRISTOP

Podatke za analizo o sodelovanju splošnih knjižnic smo črpali iz brošur »Program prireditvev in dejavnosti ...« DEKD in TKD za leta 2017–2019. Razpisane teme so bile naslednje: »Voda od mita do arhitekture« za leto 2017 (Gorenc, 2017), »Naša dediščina: kjer preteklost sreča prihodnost« za leto 2018, hkrati tudi slogan ELKD (Gorenc, 2018), »Dediščina, umetnost, razvedrilo« za leto 2019 (Gorenc, 2019).

Program je v literaturi objavljen po dvanajstih statističnih regijah in dodatno za Italijo. Za potrebe raziskave smo izluščili relevantne podatke, jih zbrali in uredili po desetih območnih mrežah. Območij osrednjih območnih knjižnic (OOK) oziroma knjižničnih območij (Bon, 2011, str. 172–173) je deset: 1. Celjsko, 2. Dolenjsko, 3. Gorenjsko, 4. Goriško, 5. Koroško, 6. Obalno-kraško, 7. Osrednjeslovensko, 8. Pomursko, 9. Spodnjepodravsko, 10. Štajersko. Vsako območje ima svoje geografsko določene meje in skupaj tvorijo Mrežo splošnih knjižnic v Sloveniji. Šteje 58 splošnih knjižnic, od tega 48 osrednjih in 10 osrednjih območnih knjižnic. Sodelovanje katere od enot splošnih knjižnic je štetok maticni knjižnici. Uporabili smo tako imenovano kvantifikacijo kvalitativnih podatkov. Za boljše ponazoritev so absolutne in relativne vrednosti podane tabelarično in grafično.

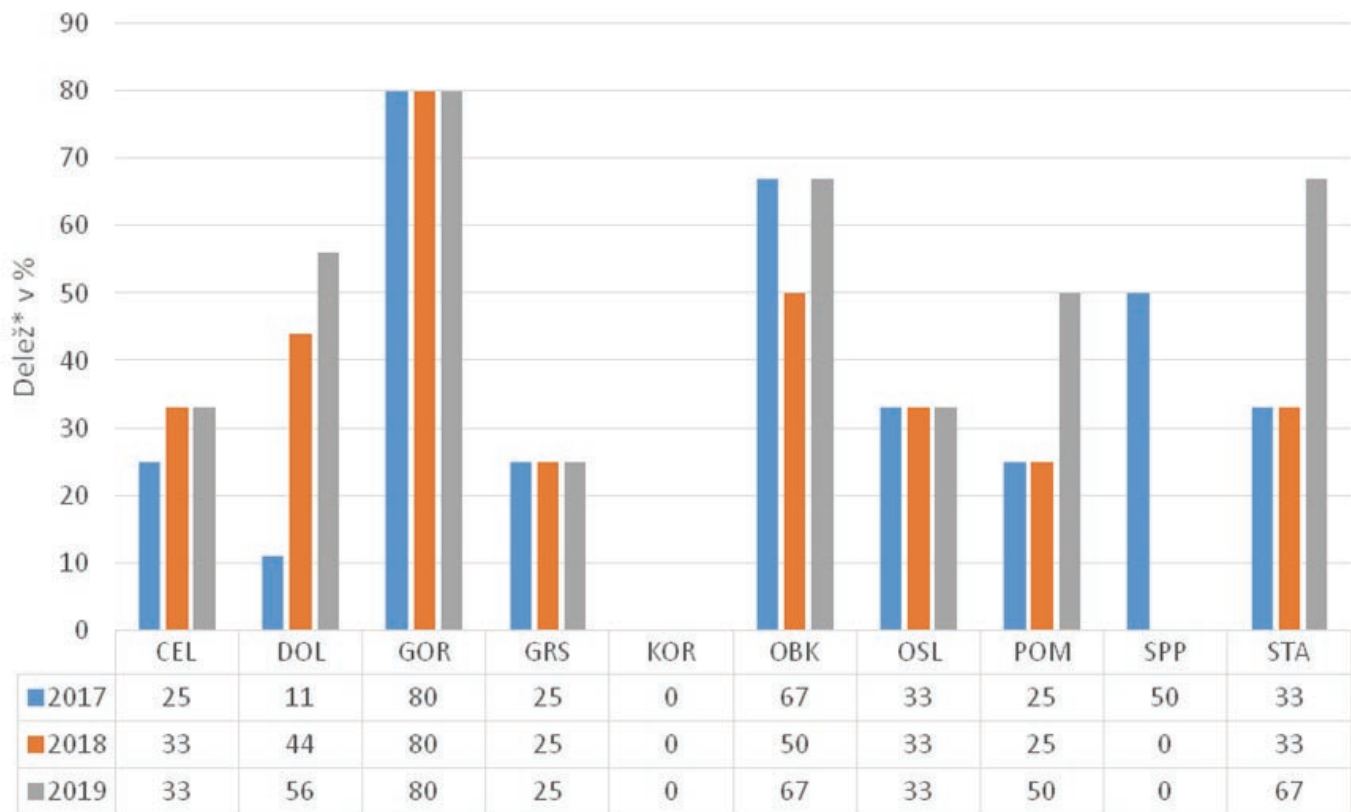
REZULTATI

Kaj nam povedo zbrani podatki? Preglednica 1 prikazuje zbrane absolutne vrednosti sodelujočih knjižnic po območjih v zadnjih treh letih. V drugem stolpcu navajamo število splošnih knjižnic v območni mreži OOK, torej potencialno število sodelujočih knjižnic. Vidimo, da se število sodelujočih po letih bistveno ne razlikuje. Izjema je Dolenjsko območje, kjer je leta 2017 sodelovala le ena knjižnica od devetih, leto kasneje že štiri in lansko leto skupno pet knjižnic, kar je tudi največ v absolutnem merilu. Gorenjsko, Goriško in Osrednjeslovensko območje beleži konstantno isto število sodelujočih, pri čemer ni nujno, da so to vedno iste knjižnice. Koroško območje je edino brez udeležbe (od štirih možnih) v letih 2017–2019, takoj za njim pa je Spodnjepodravsko z eno sodelujočo knjižnico v letu 2017.

■ **Preglednica 1:** Številčni pregled udeležbe splošnih knjižnic v letih 2017–2019 po območjih

Knjižnično območje	Število potencialnih knjižnic	Število sodelujočih knjižnic v letih		
		2017	2018	2019
Celjsko	12	3	4	4
Dolenjsko	9	1	4	5
Gorenjsko	5	4	4	4
Goriško	4	1	1	1
Koroško	4	0	0	0
Obalno-kraško	6	4	3	4
Osrednjeslovensko	9	3	3	3
Pomursko	4	1	1	2
Spodnjepodravsko	2	1	0	0
Štajersko	3	1	1	2
SKUPAJ	58	19	21	25
Delež*	100 %	33 %	36 %	43 %

* Odstotki so zaokroženi na celo število.

* Odstotki so zaokroženi na celo število.

■ **Slika 1:** Delež udeležbe splošnih knjižnic v letih 2017–2019 po območjih (CEL – Celjsko, DOL – Dolenjsko, GOR – Gorenjsko, GRS – Goriško, KOR – Koroško, OBK – Obalno-kraško, OSL – Osrednjeslovensko, POM – Pomursko, SPP – Spodnjepodravsko, STA – Štajersko)

Če smo pričakovali, da bo sodelovanje splošnih knjižnic najplodnejše leta 2018, v ELKD, vidimo, da to ne drži. Obalno-kraško območje ima celo najnižjo udeležbo v opazovanih letih. Na Koroškem in Spodnjepodravskem območju ni sodelovala nobena od šestih potencialnih knjižnic. Skupaj je v letu 2018 sodelovalo 21 splošnih knjižnic od možnih osemindesetih, kar predstavlja 36-odstotni delež. Leta 2017 za tri odstotke manj, lani pa za sedem odstotkov sodelujočih več v primerjavi z letom 2018.

Trend naraščanja je sicer zadovoljiv, vendar še vedno ne dosegamo niti polovične angažiranosti vseh splošnih knjižnic.

Ob dejstvu, da je med številom potencialnih sodelujočih knjižnic po območjih precejšen razpon, od dveh na Spodnjepodravskem do dvanajstih na Celjskem, so dobljene absolutne vrednosti

merodajne za območje celotne države (seštevki), a ne izkazujejo primerljive udeležbe knjižnic po območjih. Relativne vrednosti sliko stanja nekoliko predrugačijo. Kot je razvidno z grafa (slika 1), vsa leta prednjači Gorenjsko območje z 80-odstotnim deležem sodelujočih knjižnic. Sledi Obalno-kraško območje, ki ima v najslabšem primeru (2018) vsaj polovico sodelujočih. Vsaj polovico ali več sodelujočih najdemo še na Spodnjepodravskem leta 2017 ter na Dolenjskem, Pomurskem in Štajerskem v lanskem letu. Če izvzamemo Koroško in Spodnjepodravsko območje (zadnji dve leti), vidimo, da je v ostalih primerih najbolj frekventna udeležba od četrtnine (25 odstotkov) do tretjine (33 odstotkov) potencialno sodelujočih.

V nasprotju s pričakovanji v letu 2018 ni zaslediti nikakršnih presežkov v primerjavi z letom prej ali kasneje.

Sodelujoče splošne knjižnice pripravijo zelo raznolike, kakovostne in zanimive tematske dogodke: od kvizov, knjižnih ugank, pravljič, delavnic, predavanj, pripovedovalskih večerov, okroglih miz, filmskih projekcij, razstav, vodenih ogledov, piknikov do sprehodov in pohodov po poteh kulturne dediščine. Veliko sodelujejo z vrtci in šolami, kulturnimi, turističnimi in planinskimi društvi, društvi upokojencev, zavodi, združenji, posamezniki, manj z muzeji, izjemoma z galerijami in arhivi. Nabor prireditvev in dejavnosti z interdisciplinarnim pristopom omogoča prav vsakemu obiskovalcu, da v široki paleti ponudbe najde nekaj zase.

V preglednici 2 je prikazano število prireditvev po območjih v letih 2017–2019. V tem segmentu je najbolj aktivno Obalno-kraško območje z v povprečju desetimi prireditvami na leto. Če upoštevamo delež sodelujočih knjižnic, ki se giblje od

■ **Preglednica 2:** Številčni pregled prireditev splošnih knjižnic v letih 2017–2019 po območjih

Knjižnično območje	Število prireditev* v letih			Skupaj 2017–2019
	2017	2018	2019	
Celjsko	3	10	7	20
Dolenjsko	1	9	8	18
Gorenjsko	6	6	9	21
Goriško	3	1	1	5
Koroško	0	0	0	0
Obalno-kraško	9	10	11	30
Osrednjeslovensko	4	7	14	25
Pomursko	2	2	3	7
Spodnjepodravsko	1	0	0	1
Štajersko	2	2	2	6
SKUPAJ	31	47	55	133

* Razstava je upoštevana kot ena prireditev.

50 do 67 odstotkov (slika 1), je rezultat nadpovprečen, po številu prireditev izstopa predvsem ena izmed knjižnic. Sledi Osrednjeslovensko območje, ki je v letu 2019 celo podvojilo število prireditev glede na leto prej. Gorenjsko območje, ki je z 80-odstotno udeležbo knjižnic vsa ta leta na samem vrhu, po teh kriterijih najdemo na tretjem mestu. Skupaj so splošne

knjižnice v letih 2017–2019 samostojno ali v sodelovanju pripravile 133 javnih dogodkov. Vzpodbudno je, da število organiziranih prireditev in dejavnosti narašča.

Tudi glede števila prireditev v letu 2018 ne zaznavamo najvišjih vrednosti zadnjih treh let. Po območjih sta izjemni le Celjsko in Dolenjsko območje.

Viri in literatura:

- Bon, M. (2011). Splošne knjižnice po knjižničnih območjih v letu 2010. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), *Knjižnica: odprt prostor za dialog in znanje: zbornik referatov* (str. 171–196). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Bon, M., Hriberšek Vuk, N., Maček, S., Pavlič, A., Sedar, K., Seljak, B., Videc, A. (2018). *Domoznanska dejavnost v slovenskih splošnih knjižnicah in v Univerzitetni knjižnici Maribor*, stanje na dan 31. 12. 2016. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 16. 12. 2019 s spletne strani: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-HP4GGU73/dfesbeae-3bef-4974-a77f-f2da58669614/PDF>
- Gorenc, N. (ur.). (2017). *Voda od mita do arhitekture: program prireditev in dejavnosti*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Gorenc, N. (ur.). (2018). *Naša dediščina: kjer preteklost sreča prihodnost: program prireditev in dejavnosti*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Gorenc, N. (ur.). (2019). *Dediščina, umetnost, razvedrilo: program prireditev in dejavnosti*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Kodrič - Dačić, E. (2012). Pisna kulturna dediščina v knjižnicah v luči aktualnih predpisov. *Knjižnica*, 56(4), 17–45
- Kodrič - Dačić, E. (2018). Pisna kulturna dediščina v slovenskih knjižnicah: izziv za knjižničarsko stroko in za pristojno ministrstvo. *Knjižnica*, 62(3), 9–29
- *Statistični podatki o knjižnicah*. (2018). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. Pridobljeno 12. 2. 2020 s spletne strani: <https://bibsi.st.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>

ZAKLJUČEK

V arhivih ZVKDS imajo zapisano, da so leta 2004 v okviru DEKD in TKD sodelovale štiri knjižnice (N. Gorenc, osebna komunikacija, 24. 4. 2018). Kot je razvidno iz raziskave, v zadnjih treh letih narašča tako udeležba splošnih knjižnic kot tudi število organiziranih prireditev. Najaktivnejši sta Gorenjsko območje (po udeležbi) in Obalno-kraško (po številu prireditev). Čeprav niso bili predmet razprave, je prav, da na tem mestu omenimo tudi Slovence na italijanski strani, ki so izjemno aktivni v skrbi za ohranjanje naše kulturne dediščine.

Da se knjižnice Spodnjepodravskega in Koroškega območja malo ali sploh ne udeležujejo tako odmevnega projekta, je razlog morda v dejstvih, da so to splošne knjižnice z najnižjimi prihodki, najnižjim številom potencialnih uporabnikov in ne nazadnje najmanjšim številom zaposlenih, tudi strokovnih delavcev (Statistični podatki o knjižnicah, 2018).

Na ravni udejevanja splošnih knjižnic ELKD ni prineslo bistvenih presežkov. Celotna slika za leto 2018 sicer kaže boljše rezultate kot leto prej, vendar slabše od tistih za leto 2019.

V prihodnje bi veljalo spodbuditi samoiniciativnost knjižnic pri vključevanju v mrežo že sodelujočih institucij. Prav tako bi morali okrepi strokovno sodelovanje z muzeji in arhivi, predvsem na ravni OOK. Ne nazadnje prinaša ponudba novih storitev priložnost za večjo prepoznavnost knjižnic v lokalnem okolju ter posledično priložnost za pridobivanje novih obiskovalcev, potencialnih uporabnikov. ●